

hadden, mee het kamp in maar een deel daarvan bleef in Malino achter. Kampcommandant Jamadji vond goed dat die kledingstukken alsnog werden opgehaald. Toen het kamp gebombardeerd was (wij komen er op terug), zonden de Japanners uit Makassar een hoeveelheid handdoeken, kimono's en overhemden naar het kamp. Uiteindelijk kreeg iedere kampbewoner of -bewoonster voldoende werkkleding – men beschikte in het kamp over achttien naaimachines: tien voor de naaikamers, acht werden gebruikt voor het verstellen en aanvullen van de eigen kleding. Voor het werk op het land waren er voldoende zonnehoeden en klompen. Jongens en meisjes van twaalf jaar af en vrouwen die tot dat zware werk in staat waren, moesten op de *sawahs* werken – andere vrouwen moesten voor de Japanners sokken breien en versierselen borduren en in de laatste fase van het kamp diende mica gespleten te worden. De voor al die arbeid geldende lonen werden door de Japanners gestort in het fonds waaruit het Japanse marinebestuur te Makassar het kamp financierde.

Wat voor het levensonderhoud der geïnterneerden aan geld nodig was, werd, zoals in Malino was geschied, eerst door de geïnterneerden zelf ter beschikking gesteld maar toen hun reserves (vooral de van Ambon en Timor afkomstige groepen bleken over vrij veel geld te beschikken) eind '43 waren uitgeput, betaalde de *Minseiboe* de verschillende leveranciers, vermoedelijk tot een totaal van meer dan f 200 000 (er werd per geïnterneerde per dag voor vijftien cent aan levensmiddelen ingekocht). Daarenboven was de bouw van de extra-loods en werd het onderhoud van het gehele kamp door de *Minseiboe* betaald – dat vergde in totaal meer dan f 110 000.

Kampcommandant Jamadji werd door telkens een van drie Japanse soldaten bijgestaan: 'Daantje', 'Appelwang' en 'Negen-en-een-half' (deze Japanner miste de helft van een vinger), van wie 'Negen-en-een-half' een driftkop was. Het kamp werd bewaakt door inheemse politieagenten. Jamadji zelf was nogal grillig en een enkele maal tot onbeheerst optreden geneigd – tekenend voor hem was dat hij de hem opgedragen taak perfect wilde uitvoeren; 'bij hem', aldus de kampleidster, 'ging het belang van het kamp en zijn bewoners boven alles ... In het gewone dagelijkse kampleven werkte hij van vroeg tot laat, offerde zijn maaltijden en slaap als het nodig was.'¹ Midden juli '45 werd het kamp (een Japans vliegveld lag op ca. 10 km afstand) tweemaal door Geallieerde toestellen gebombardeerd en beschoten, waardoor zeven geïnterneerden gedood en acht gewond werden en zware schade werd aangericht² – 'bij beide

¹ 'Rapporten over Kampili' (aug. 1945), p. 5-6 (IC, 81 511). ² Na het tweede bom-